

ישראל שורק

ללמוד לאהוב, ללמוד להתפעל, ללמוד לשאוב השראה

השראה, בניגוד למה שחושבים, היא מושג מדויק ולא הלך נפש מעורפל כמו מוזה. השראה היא מופת שמקורו בזולתנו בשעה שהוא נוכח בלבנו ומכוון את התנהגותנו. לפיכך, אדם חכם ורגיש יכול לתת לבו ודעתו למאפייני האישיות והפעולה של אותו מופת ולסגל אותם לעצמו. אמרו מעתה: השראה תורה היא, ולימוד היא צריכה

הדרך לקבלת השראה: אהבה בעיניים פקוחות

המושג השראה כולל שתי משפחות סמנטיות. האחת עניינה חוויה נפשית פנימית. משפחה זו כוללת בתוכה קרבה למושגים שקשה לנו להסבירם אפילו לעצמנו, למשל מוזה – רוח מיוחדת ששורה בתוכנו, עוצמה טמירה שאנו חשים בה, אנרגיה רוחנית בלתי מצויה, סוג של התעלות נפשית, במידה מסוימת ובהשאלה: מי ששורה עליו השכינה, אותה גדלות שדומה כי מקורה נשגב וגבוה הרבה מאתנו.

המשפחה האחרת, שבה נעסוק, מודעת לעצמה הרבה יותר, קונקרטיה הרבה יותר ומכוונת החוזה: במשפחה זו נפגוש התפעלות (ממישהו או ממהשהו), התפעמות (מאדם, מהתנהגותו, מהתנהלותו, מאורחותיו), הערצה, כמיהה להידמות לאחר או לפעול ברוחו. נתבונן כאן בשני דגמים של שאיבת השראה. באומרנו "שאיבת השראה" ברור שאיננו עוסקים בהשראה כמוכּן של "הלך נפש" גרידא. איננו עוסקים בהשראה שהיא רק תחושת רוממות וייעוד. אדרבה: נתבונן באותן דמויות שחיות בנו אף על פי שלא נולדו בתוכנו, ונתהה כיצד ומדוע אימצנו אותן כחלק מזהותנו, מדוע וכיצד בחרנו בהן להיות המצפנים שלנו בעולם ובאיוה מובן ביכולתנו לשלוט על תהליך שאיבת השראה, שהוא אחת הפסגות הסמויות מן העין של הפרקטיקה החינוכית.

מימין: ניטשה, שופנהאור, צוויג וקונפוציוס

מודל ראשון: "עשה לך מודל השראה גדול מהחיים"

1. תלמיד בוחר מורה

פרידריך ניטשה, הפילוסוף הגרמני הנודע ורב ההשפעה (1844-1900), כותב באחד מחיבוריו: "[בנעוריי] כאשר חלמתי בהקיץ [...] חשבתי לתומי שהגורל יטול ממני את העול והחובה הנוראים לחנך את עצמי. חשבתי, שבבוא העת אמצא לי פילוסוף כלשהו שיחנכני, פילוסוף אמיתי שראוי להישמע לו בלא הרהורים יתרים, שכן היינו בוטחים בו יותר מאשר בעצמנו" (ניטשה, 1999: 24). חשבו לרגע כמה תמוהה המשאלה הזאת, להישמע לאדם אחר מתוך אמון מוחלט וללא "הרהורים יתרים". תמיהה זו גוברת שבעתיים נוכח ההקשר: כמיהה זו למתן אמון מוחלט, נטול סייג, עיוור ממש, באדם אחר באה מפיו של האדם הביקורתי, החריף והנוקב ביותר שפעל באירופה במאה התשע עשרה; אדם שכתביו המאוחרים מלאים בכותרות יהירות כגון "מדוע אני חכם כל כך", "מדוע אני כותב ספרים טובים כל כך", "אדם שקורא לקוראיו לנתץ לרסיסים כל מוסכמה וכל נוהג שרירותי, אדם שבו לכתבי הקודש ובעיקר לנטייה האנושית לציית ולהיות מובל. ובכן, אדם כזה מתוודה בפנינו כי בתהליך צמיחתו שלו שאף למצוא מורה לחיים וללכת אחריו בעצימת עיניים מתוך הרדמה מכוונת ומודעת של כל ביקורת ותשוקת ביקורת. אין זה סתם וידוי על תהליכי שאיבת השראה של ניטשה: לדעתו של הפילוסוף המקורי והנועז הזה, אי אפשר לשאוב השראה אלא בהתמסרות מלאה להנהגתו הרוחנית של אדם אחר.

ומה היה תהליך הבחירה של ניטשה באותו מורה? בתחילה, ניסוי ותעייה: "לא מצאתי פילוסוף כזה וניסיתי פילוסופים שונים [...] עלול אדם עם הצורך הזה בלבן להתרוצץ בכל רחבי גרמניה [...] ולא למצוא את מחוז חפצו" (שם: 25). כלומר, ניטשה מחפש באופן אקטיבי. הוא אינו מחכה לנס, לפגישה אקראית וגורלית, לצירוף מקרים. ואז מופיע האדם שהוא מבקש: ארתור שופנהאור. הבה נתחקה על המשכו של התהליך, שמילת המפתח להבנתו היא אינטואיציה. חיוני להדגיש כבר כעת כי אינטואיציה אינה זהה כלל וכלל למה שנהוג לקרוא בשפה העממית "תחושת בטן". אינטואיציה דומה יותר לרווחה רוחנית, לאותה תחושה שבריעבד אפשר תמיד לנמק אותה. בשום פנים ואופן אין מדובר בגחמה או שרירותיות לב. מדובר בהבנה עמוקה כשם שהיא ספונטנית ש"מצאנו את הדבר". כך מתאר זאת ניטשה:

אני נמנה עם אותם קוראי שופנהאור היודעים בוודאות, לאחר קריאת העמוד הראשון בכתביו, שיקראו את כל העמודים ויאזינו לכל מילה שאמר אי פעם. אמונתי בו התעוררה כהרף עין ושרירה וקימת היא עתה כפי שהיתה לפני תשע שנים. אני מבין אותו כאילו למעני כתב את כתביו. מטעם זה [...] מעולם לא מצאתי בהם פרדוכס כלשהו [...] שכן מהם בכלל פרדוכסים אם לא קביעות שאינן מעוררות אמון, שמחברן קבע אותן מחוסר כנות, מפני שרצה להבריק [...] ולהוליך שולל. שופנהאור [...] לא רוצה לזהור כי הוא כותב לעצמו [...] שופנהאור לעצמו מדבר (ואפשר לדמות זאת) לבן שאביו מדריכו (שם: 27-28).

ישראל שורק, עורך הד החינוך, עומד בראש מכון במחשבה תחילה לפילוסופיה מעשית

מה אנו למדים מן התיאור הזה: מדובר באינטואיציה שאומרת "בשבילי נכתבו הדברים". אני הוא אבן הבוחן. אני בוחר בעיני הבשר ובעיני הרוח באותה דמות שתובילני כברת דרך בחיי, ממש כאותו בן ששם את ידו הקטנה בתוך ידו הבוטחת והגדולה של אביו ופוסע לצדו בהשקט, בכטחה ומתוך שמחה. כלומר, מדובר בבחירת אב רוחני ממש. במקום אחר כותב ניטשה ברוח זו: "מי שאין לו אבא טוב חייב ליצור לעצמו אחר" (ניטשה, 2008: 208, 381).

כאשר ניטשה מזהה את הדמות שממנה ישאב השראה מעצבת זהות לשארית חייו, העניין מתבטא, פשוט כמשמעו, בנשימה צלולה של אוויר נקי. הוא מתאר רושם ראשון של תודעת רוחה עמוקה, "רושם פיסילוגי כמעט". אבל תהליך בחירתו של המורה לחיים אינו מתמצה באותה אינטואיציה. תחושת הרווחה שריברנו עליה אינה אלא צעד ראשון.

ניטשה בוחן את האינטואיציה שלו עצמו: הוא מזהה שלוש תכונות של שופנהאור שלדעתו מסוגלות לעבור במעין תורשה רוחנית לבניו המאומצים: במקרה של ניטשה מדובר בכנות, עליצות ויציבות. הגילוי הזה יאפשר לו להציע מתכון, המתכון היחיד בכל כתבי ניטשה, לזיהוי תכונות היסוד של האדם. תהליך הזיהוי הזה יוכל להקל עלינו מאוד בבואנו למצוא בדיעבד את מורינו האמיתיים או לבחור את מורינו להמשך הדרך. כך מנוסח המתכון:

התר לנפש [...] לשאול עצמה, בהביטה לאחור על חייה: מה באמת אהבת עד עתה, מה משך ושבה את נפשך, מה שלט בך ובר־בזמן גרם לך עליצות ושמחה? בחן כסדרם מושאי הערצה אלה [...] [הם יניבו] את חוק היסוד של העצמי האמתי שלך. השווה בין מושאי הערצה אלה, בחן כיצד משלימים הם זה את זה, מרחיבים זה את זה [...] כיצד יוצרים הם סולם [...] שכן ישותך האמתית אינה טמונה עמוק בתוכך אלא גבוה לאין ערוך מעליך (1999: 23).

מן המתכון הזה, שהוא חריג ביותר בכתבי ניטשה, אנו למדים שהבחירה בדמויות שמהן נשאב השראה יכולה להיות אינטואיטיבית, אך היא יכולה להיות פרי גילוי מכוון, פרי חקר עצמי רציונלי. כך או כך, בדיעבד הבחירה הזאת ניתנת תמיד לאישוש רציונלי ולהנמקה.

לדידו של ניטשה דרוש תנאי נוסף, שאינו מאפשר לדמות הנבחרת להיות בדיינית או דמיונית: התנאי הוא שהמופת האנושי הזה "חייב להינתן על ידי חיים גלויים לעין ולא על ידי ספרים גרידא" (שם: 30). ודוק: ההשראה עצמה, התכנים של אותו מופת אנושי, מועברת אלינו "באמצעות ארשת הפנים, יציבות הגוף, הלבוש, המוון ומנהגי חיים יותר מאשר בדיבור או אפילו בכתביה" (שם: 30-31).

זה היה ניטשה הצעיר. פילוסוף מבריק, בתחילת דרכו, המחפש כיוון ברור בחייו ומבין שדרוש לו מופת אנושי מובהק להיאחז בו. ניטשה נותן אמון מלא באינטואיציה. זה לא משתנה גם בערוב ימיו: בספרו המפורסם "כה אמר זרתוסטרא" פונה ניטשה אל הקוראים במשפט הפתייני הבא: "מעקה אני על שפת הים [כלומר אנו, הקוראים נישאים בורם, נגרפים במימי העכורים]. מי שיכול לאחוז בי – יתפסני. אך אינני משענת" (ניטשה, 1975: 39). בקבלת השראה יש ממד מובהק של כניעה לפיתוי. לא במובן הוול

והמגונה של המילה אלא במובן אחר: השלמה עם העובדה שאין ולא ייתכן נימוק מכריע ליציאה הראשונית לדרך חדשה. היציאה הראשונית לדרך אינה יכולה להיות מעוגנת בשכל לבדו. אנו כבר יודעים שלכל נימוק בעד שינוי תוכל עצלותנו ופחדנותנו לגייס נימוקי נגד. על כן תופס ניטשה את הפילוסוף בראש ובראשונה כפתיין. אדם שמציב כמיהה גדולה, שרק אחרי התנועה אלי מימושה יגיעו הנימוקים שתומכים בה. משמעות הדבר היא שיעודו המרכזי של פילוסוף הוא לנסוך השראה בזולתו, ולא להסתפק בשכנוע בצדקת עמדתו.

האם הדברים הללו נוגעים גם לאותו מורה המבקש לתכנן את מהלך שיעורי ההיסטוריה שלו? בהחלט כן! בטקסט שכותרתו "כיצד מועילה ומזיקה ההסטוריה לחיים" כותב ניטשה שאמנם תכליתנו היא האמת, אך באשר האמת היא כל מה שמחיה אותנו, כל מה שמצמיח אותנו, כל מה שמפיה בנו כוח ותקווה, עלינו לבסס את תוכני הלימוד ואת המתודה שלנו על בסיס השיקול האחד והיחיד הזה: על המורה להיסטוריה, למשל, להבליט את אותם אנשים ומאורעות שיש בהם גדולה אנושית. שהרי אם הגדולה הייתה אפשרית אי אז בימים, משמע שהיא אפשרית גם בימינו אלה ולפיכך, כמחנכים, עלינו לטעת את הערגה כלפיה. אם מן ההיבט

"אמר המורה: אפילו בשעה שאני מתהלך בחבורה של שלושה, מובטח לי שאמצא בהם מורה. אברור את הטוב שבהם ואתנהל אחריו"

ה"שמרני" היה בהיסטוריה מה שטיפח ושימר סגולות אנושיות כגון אומץ לב ועמידה על עקרונות גם בימים קשים ודורסניים (של האינקוויזיציה, למשל), עלינו לבחון מה שימר את הסגולות הללו כדי להוסיף ולשמרן גם כיום. ולבסוף, אם היו בהיסטוריה כוחות ביקורתיים, מאתגרים, נועזים שהראו לנו כיצד יכולים בני אדם לפעול "מחוץ לזמנם" (וכך ניטשה חושב על עצמו, כמובן), אזי אנשים אלה ישמשו לנו מופת בביקורתיותם (ניטשה, 1978). ההשראה היא אפוא המנוע החינוכי המרכזי של החינוך. אם אין המורה יכול להוות דמות כזו בעצמו, לפחות יכוון את לבו ורוחו של התלמיד אל דמויות כאלה שמצויות בעולם או שלפניהם היו מצויות בו.

2. מתן השראה וקבלתה: התגברות עצמית מתמדת

קונפוציוס, ההוגה הסיני הרגול, אחר מגדולי המופתים האנושיים שחיו אי פעם, ביסס חלק חשוב ממשנתו על דמותו של איש המעלה. אדם המעלה אינו נזיר הספון בבדידותו, ואין הוא איש רעים להתרועע. מדובר באדם המודע להיותו מופת, דגם לחיקוי, היפעמות והערצה, אבל עובדה זו, מודעות עצמית זו, אינה גורמת לו לזחיחות דעת, אף לא לצל של יהירות. קונפוציוס אומר ביחס לאחד מתלמידיו: "הוא אינו מביא לי כל תועלת. כל מה שאני אומר מסב לו הנאה". שני דברים אנו למדים ממשפט זה:

האחר, אין למורה, שמעוניין לשמש השראה לתלמידיו כל עניין בתשואות ובהערצה גרידא. האחר, איש המעלה אינו מי שהגיע לפסגת האנושיות, אלא מי שאינו חדל לטפס לכיוונה. קונפוציוס רוצה ללמוד מתלמידיו, ולא רק לאלף אותם בינה.

גישת ההשראה של קונפוציוס מבוססת על מאמץ מתמיד ועל התגברות עצמית. התגברות על הצורך, הנואש לעתים, להיות מקובל, נאהב, שייך. הכמיהה הזאת, להיות נאהב ומקובל איננה סינית ואיננה יהודית. היא איננה עתיקה ואיננה עכשווית. זו כמיהה כלל־אנושית ועל־זמנית. כל אדם מעוניין להיות אהוב. כל בן אנוש הוא חלק מרקמה אנושית גדולה ממנו. אין איש מעוניין להיחשב חריג או מודר. ראו בדיאלוג שלהלן כיצד קונפוציוס עונה במישרין לאתגר האוניברסלי הזה:

תלמיד: מי שאנשי כפרו כולם אוהבים אותו, מה דעתך עליו? קונפוציוס: עדיין אין בזה דין. תלמיד: ומי שאנשי כפרו כולם שונאים אותו? קונפוציוס: אין בזה דין. [טוב מהם הוא מין] שהטובים באנשי כפרו אוהבים אותו והרעים באנשי כפרו שונאים אותו (קונפוציוס, 2006: י"ג, 24).

בניגוד גמור לפילוסופיה הבודהיסטית ולגישתו של קרישנמורטי, למשל (ראו מאמרו של דני רווה בגיליון זה של הד החינוך), קונפוציוס בהחלט מתיימר לאחוז באמת ואין לו כל רתיעה מאפיון בהיר של דרכו, דרך שבאה לידי ביטוי בכל מישורי החיים וביחס לכל סגולה טובה, כפי שמדגים מאמר נוסף, אחד מני רבים:

שאל דזה לו: איזהו האיש שנוכל לכנותו רם המעלה? אמר המורה: מי שהוא רציני וביקורתי ובה בשעה נעים הליכות נוכח לכנותו "רם המעלה". במחיצת חבריו הוא רציני וביקורתי ובמחיצת אחיו נעים הליכות (קונפוציוס, 2006: י"ג, 28).

אם אפשר להדגים את אורחות החיים והחשיבה הראויים לאדם המעלה, מדוע נחוצה בכלל השראה? מדוע לא נתייחס לפירוט הסגולות ואורחות ההתנהגות המומלצים הללו כאל מתכון שכל מי שינהג על פיו יוכל להגיע למעלתו של קונפוציוס? איפה נכנסת ההשראה לתמונה?

התשובה פשוטה: אם לא תשווה בנפשך אדם, בן תמותה כמוך, שנוהג כך, תתקשה להאמין שהדבר אפשרי. תהיה לך נטייה לוותר לעצמך. יותר מזה: כדי לגייס את תעצומות הנפש הדרושות להתגברות העצמית עליך להפעיל את הנפש, את ההשתוקקות, האהבה, הכיסופים וההתפעמות אשר רק אדם גדול באמת יכול לעורר בך.

דזה לו שאל על חכמת השלטון. אמר המורה: היה להם דוגמה ועודד אותם [...] ביקש דזה לו לשמוע עוד. המורה אמר: "עשה זאת ללא לאות" (שם: י"ג, 1).

קונפוציוס מתואר לא רק דרך דבריו, אלא גם באורחות התנהגותו – למן הרגלי האכילה והישיבה שלו ועד שיחתו, קצב הליכתו ומבע פניו בסיטואציות מיוחדות, למשל בניחוח אכלים או במפגש עם סמכות. הנה כמה דוגמאות מן הפרק העשירי ב"מאמרות", המוקדש כולו לעניין זה.

כל עוד לא יושרה יפה מחצלתו לא היה יושב [...] גם אם היתה ארוחתו אורז גס או מרק ירקות היה מפריש ממנה תקרובת בארשת פנים הראויה להקרבה (שם: י, 11-12).

כחצר, כשדיבר עם השרים הוותרים, נהג בנינוחות ובנועם. כשדיבר עם השרים הבכירים נהג בעדינות ובישירות. במחיצת השליט נהג ביראת כבוד ובהיסוס, מקפיד בהידור גינוניו (שם: י, 2).

במזונו, לא פסל אורז מנופה היטב ולא בשר טחון עד דק [...] מזון שצבעו דהה – לא אכל [...] מזון שלא בושל כראוי – לא אכל [...] מזון שלא הוגש במועד – לא אכל [...] מזון שלא תובל ברטבים כראוי – לא אכל [...] רק יין היה שותה בלא מידה קבועה, אך לא עד שיבוש־הדעת" (שם: י', 8). כשעלתה הארווה באש שאל המורה [...] "האם נפגע משהו?" ולא שאל על הסוסים (שם: י', 17).

קונפוציוס מצטייר כדקדקן טקסי מן המעלה הראשונה, אך יש משהו מכמיר לב בגדלות המחשבה המשוקעת בפרטים הקטנים. התנהגותו לכאורה ניתנת לציפייה, אך לא כך מחשבתו. אנושיותו והיכולת לשוות את דמותו בעיני הרוח באופן ציורי ומוחשי כל כך, הן הכרח ליכולת לשאוב ממנו השראה. חשוב מכול: גם יכולת ההתפעלות עצמה יכולה להילמד מקונפוציוס. הוא אינו חדל להתפעל, וכנות התפעלותו מאנשים שפגש או שמע על הצטיינותם האנושית אינה מוטלת בספק. התפעלות מקונפוציוס היא גם התפעלות מכושרו להתפעל.

היציאה הראשונית לדרך אינה יכולה להיות מעוגנת בשכל לבדו. אנו כבר יודעים שלכל נימוק בעד שינוי תוכל עצלותנו ופחדנותנו לגייס נימוקי נגד. משמעות הדבר היא שיעודו המרכזי של פילוסוף הוא לנסוך השראה בזולתו, ולא להסתפק בשכנוע בצדקת עמדתו.

שאיבת השראה מקונפוציוס היא גם שאיבת השראה מאדם הנוהג לשאוב השראה. כאשר אומר קונפוציוס "אפילו בשעה שאני מתהלך בחבורה של שלושה מובטח לי שאמצא ביניהם מורה. אברור את הטוב שבהם ואתנהל אחריו" (שם: י', 22), אני מאמין לו שכך נהג. גדול מאצילי ההשראה הוא גם גדול שואבי ההשראה.

מודל שני: שאיבת השראה כתהליך של התאהבות

סטפן צוויג מתאר בספרו הנפלא "העולם של אתמול" את חייו כאוסף מפגשים עם אנשים דגולים שעיצבו את אופיו, נחרתו בזוהתו והשפיעו עמוקות על כל מה שעשה. מה שמעניין באוסף המפגשים הללו אינו עצם קיומם וההכרה בגדולתם של אותם יוצרים מעוררי השראה, אלא המאמץ הרוחני, המודע, של צוויג לשאוב מהם את ההשראה, לכונן את ההתפעמות שהם מעוררים

בו, לתת שם ולצקת משמעות באותן סגולות שמהם רצה להיות מושפע.

השראה היא אפוא התבוננות פנימה ולא רק החוזה. צוויג נחוש להתבונן וללמוד, להקשיב ולספוג. ההשראה אינה מתרחשת בתודעתו סתם כך באקראי: הוא מפנה לה מקום וכמו מעתיק אותה לאותן מחיצות בלבו שיידיע בדיוק בשביל זה. כדי לשאוב השראה ככה, כמו סטפן צוויג, צריך אדם לסלק כל שמץ ציניות מרוחו. הוא צריך לשמר כל העת את הילד המתפעם, המתלהב, המתרגש שבו. דומני שרק יחיד סגולה ניחננו באומץ הדרוש להתלהבות תמימה כזאת.

ההתלהבות התמימה הזאת מקורה בהחלטה מפוכחת. צוויג פשוט החליט להיות ככה. "לראות הרבה, ללמוד הרבה, ורק אז להתחיל! לא לצאת אל העולם בפרסומים נחפזים" (צוויג, 1982: 101). הוא מתאר את רגעי פגישתו הראשונים עם המשורר הצרפתי אמיל ורהארן בבדיסל בתחילת המאה העשרים כמו שאדם מאוהב מתאר את אהבת חייו: "הוא בא טעון חוויות והתלהבות [...] התלהבות זו היתה לו להרגל. כשלהבת היתה שבה ופורצת מפיו, והוא הפליא לחזק את דבריו בתנועות חדות. משפתח את פיו כבש את השומעים, מפני שהיה פתוח כל כולו, חשוף לכל חידוש, בלי לדחות מפניו שום דבר" (שם: 103).

נתעכב לרגע על הקשר שבין תיאור ההתפעמות המביך כמעט של צוויג, ההתפעלות המתמסרת כל כך, לבין האופן שבו אוהבים ואוהבות מתארים את התאהבותם. דומה שאין הברל של ממש בין תיאורו הנלהב של צוויג את המשורר הנערץ עליו ברגעי התוודעותם הראשונים לבין תיאורי אהבה ארוטיים בין גבר לאישה. ואכן, יש ממד ברור של התאהבות ביכולת לספוג השראה בדרך ישירה כזאת. אילו הייתה ההשראה מתווכת דרך מנגנוני ביקורת וחדשנות, דרך מסנני ספק ותהיות, היא הייתה חרלה להיות השראה והופכת לאוסף של מסקנות לוגיות או לרציונליזציה של השפעה.

בשלוש שעות אלו למדתי לאהוב את האיש כפי שאהבתיו אחר כך כל ימי חיי. היה בדמותו איזה ביטחון שלא התפרש אף לרגע כזיחחות דעת. הוא שמר על אי תלות בכסף, העדיף לחיות בכפר ולא לכתוב שורה אחת שכוחה יפה ליומה ולשעתה בלבד [...] די היה לו בחבריו ובנאמנותם. הוא לא התפתה אפילו לפיתוי המסוכן ביותר [...] התהילה [...] לא משועבד לשום עכבה, לא נבוך משום גאווה, אדם חופשי, עליו, מתמכר על נקלה לכל התרגשות. כשבילית במחיצתו חשת התעוררות ביצר החיים שלך (צוויג, 1982: 104).

אולם שאיבת השראה אינה רק עניין של התאהבות, או נכון יותר מאמץ להתאהבות. כדי שהיא תצליח עלינו להנמיך מאוד את מפלס האגו שלנו. הגאוותן לא יצליח להתפעל כך. יהיה לא יניח לעצמו להתמסר לכוח גדול ממנו. והרי אי אפשר לשאוב השראה מאדם או מסגולתו של אדם אם איננו מכירים בגדולתו. כשצוויג מתאר את פגישתו עם רומן רולאן אנו מבחינים תחילה באותו ממד בלתי נמנע של התאהבות: "לראשונה ראיתי את עיניו הכחולות שאורן לא שכיח, העיניים הצלולות והטובות ביותר שראיתי מימי, עיניים המעלות בשעת שיחה צבע ואש ממעמקי הרגש" (שם: 165-166).

בהמשך מצטרפים ממדים נוספים אל "תחנת השאיבה" שלנו. צוויג מתפעל מידיעותיו הרבגוניות שהאפילו על ידיעותיו שלו.

איש אשכולות היה רומן רולאן לפי תיאורו של צוויג, שכן שלט בספרות, בפילוסופיה, בהיסטוריה, ואף הכיר כל תיבה מוזיקלית. האם צוויג מגויס? מוכן שהוא מגויס, וברור שבהקשר אחר יהיה הראשון שיודה בכך. כל העניין הוא בהגזמה או נכון יותר באיבוד המבוכה הטמונה ביכולת להעריך אדם אחר, שכן הערצה כרוכה בתודעתנו בהתבטלות עצמית, במחיקת אישיותו של המעריך. במילים אחרות: סוג של השפלה.

זוהי טעות גמורה. נמיכות הרוח (הזמנית) לנוכח מושא ההשראה היא שמאפשרת לנו להכיל אותו בתוכנו באופן עמוק וכן. בסופו של דבר נוכחותו בתוכנו תתבטא בדרכנו שלנו. סטפן

אין הבדל של ממש בין תיאורו הנלהב של צוויג את המשורר הנערץ עליו לבין תיאורי אהבה ארוטיים בין גבר לאישה... יש ממד ברור של התאהבות ביכולת לספוג השראה בדרך ישירה כזאת. אילו הייתה ההשראה מתווכת דרך מנגנוני ביקורת וחדשנות, היא הייתה חרלה להיות השראה והופכת לאוסף של מסקנות לוגיות

צוויג מפורסם ומצליח בזכות עצמו. בכל זאת הוא כותב על רולאן ממרחק השנים את המילים האלה: "הרגשתי לידו, וזו לי תמיד תחושת אושר, את עליונותו האנושית, המוסרית, את חירותו הפנימית נטולת הגאווה [...] ראיתי בו את האיש שיהיה מצפונה של אירופה בשעה המכרעת" (שם: 166).

האם צוויג מאמץ רק מרכיבי השראה נשגבים ומרוממי נפש? לא. גם את הפסימיות הנוקבת שלו שאב צוויג מרולאן. כאשר אומר לו רולאן שהכוחות הדוחפים לשנאה בעולמנו אלימים ותוקפניים יותר מטבעם (ולכן חוקים יותר בחשבון אחרון) מכוחות הפיוס, צוויג מאמין לזה, כשם שהוא מאמין בגורל הסיזיפי של האמן להיאבק ברוע. אבל הוא כותב בהמשך תיאורו את רולאן: "הרגשתי את יגונו על שבירותו של העולם המוחשי. האמנות עשויה לנחם אותנו, את היחידים, אבל אין בכוחה לעשות דבר נגד המציאות" (שם: 167).

נוכח המשפט הנוקב הזה אולי קל יותר להבין מדוע שם צוויג קץ לחייו ב-22 בפברואר 1942 בברזיל.

כיצד אפשר לסכם עיון זה על שאיבת השראה? גם ענקי רוח נעשו מה שנעשו מפני שאפשרו לעצמם להיות מושפעים, מפני שהתמסרו להתפעלות ונתנו לה למסוך את זהותם, מפני שאפשרו לעצמם להוקיר בכל לבם אדם אחר ומפני שבשלב ההתהוות של זהותם מעולם לא נתנו לאגו שלהם מקום גדול מדי. הדרך אל ההשראה עוברת בשערי הענווה. ■

מקורות

ניטשה, פ' (1975). **כה אמר זרתוסטרא** (י' אלדד, מתרגם). ירושלים: שוקן.
 ניטשה, פ' (1978). **דמדומי שחר; כיצד מועילה ומזיקה ההיסטוריה לחיים** (י' אלדד, מתרגם). ירושלים: שוקן.
 ניטשה, פ' (1999). **מסות על חינוך לתרבות** (י' גולומב, מתרגם). ירושלים: מאגנס.
 ניטשה, פ' (2008). **אנושי, אנושי מדי: ספר לחופשיים ברוח** (י' גוטשלק וא' טנובאום, מתרגמים). ירושלים: מאגנס.
 צוויג, ס' (1982). **העולם של אתמול** (צ' ארד, מתרגם). תל אביב: ביתן.
 קונפוציוס (2006). **מאמרות** (א' כץ, מתרגמת). ירושלים: מוסד ביאליק.

הסתדרות המורים בישראל | אגף הכשרה והשתלמות
בית הספר המרכזי להשתלמות מורים

ירושלים

קורסים והשתלמויות לשנת תשע"ז

יום רביעי

- < "אומנות הדיבור והשכנוע"
- < "שורשים וכנפיים" -
- הורות / הוראה מעצימה

יום ראשון

- < פסיכודרמה - לשרות כישורי חיים
- < ללמד אומנות במקום של אומנות -
- אומני מופת (מוזיאון ישראל)

יום חמישי

- < פסיכולוגיה חיובית -
- משמעות ותכלית
- < "אורח חיים בריא" -
- חינוך לתזונה בתבונה ולבריאות
- < "ספר לי סיפור"

יום שני

- < "מניפת תרבות ואמנות" - הלומד המשכיל
- < "ליצור בכיף" במוזיאון ישראל, ירושלים

יום שלישי

- < פינות חמד ואומנות בירושלים -

מחזור סתיו / מחזור אביב

- < ג'ון ברייס מחשבים 2 קורסים:

< אינטרנט מתקדמים

- < גרפיקה PHOTOSHOP וצילום דיגיטלי

4 קורסים מתוקשבים (למידה מרחוק)

- < "אני מקשיב לך!" - תקשורת מקדמת
- < המורה "מנהיג מוביל"
- < "אמפתיה" - אני, האחר ומה שביניהם
- < "אימון התנהגותי"

הקורסים המסומנים באדום מוכרים גם ל"אופק חדש"

לפרטים ולהרשמה: 02-6236066 | course-jer@morim.org.il

www.itu.org.il

חובת הקורסים נשלחה לביתכם